

KUŞÇUBAŞI

EŞREF

ROMAN

Efsane olmuş
bir casusun
hikâyesi...

İSMAIL BİLGİN

KUŞÇUBAŞI EŞREF
İsmail Bilgin

TİMAŞ YAYINLARI | 4215
Edebiyat Kitaplığı-Roman | 215

YAYIN YÖNETMENİ
İhsan Sönmez

EDİTÖR
Yavuz Türk

KAPAK TASARIMI
Erdi Demir

FOTOĞRAF RENKLENDİRME
Marina Amaral

1. BASKI
Mayıs 2017, İstanbul

6. BASKI
Temmuz 2020, İstanbul

ISBN

ISBN: 978-605-08-2528-2

9 786050 825282

TİMAŞ YAYINLARI
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No:5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr

timas@timas.com.tr

timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 45587

BASKI VE CİLT
Altın Kitaplar Yayınevi Matbaası
Göztepe Mah. Kazım Karabekir Cad. No:32
Mahmutbey - Bağcılar/ İstanbul
Telefon: (0212) 446 38 88
Matbaa Sertifika No: 44011

YAYIN HAKLARI

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

EDİRNE YOLUNDA9

II. BÖLÜM

MAKEDONYA DAĞLARI24

III. BÖLÜM

İKİNCİ SÜRGÜN38

IV. BÖLÜM

TOMRUĞA ÇAKILMAK.....57

V. BÖLÜM

EŞREF'İN ÖFKESİ AÇIĞA ÇIKIYOR81

VI. BÖLÜM

SURRE ALAYT'NA BASKIN105

VII. BÖLÜM

HİNDİSTAN'A KAÇIŞ.....126

VIII. BÖLÜM

ZORLU YOLCULUKLAR.....158

IX. BÖLÜM

TEKRAR MAKEDONYA178

X. BÖLÜM

TRABLUSGARP'TA205

XI. BÖLÜM	
BALKAN HARBİ'NDE	265
XII. BÖLÜM	
BATI TRAKYA TÜRK CUMHURİYETİ KURULUYOR... 314	
XIII. BÖLÜM	
SAVAŞ PATLIYOR.....	384
XIV. BÖLÜM	
SÜVEYŞ KANAL HAREKÂTI.....	410
XV. BÖLÜM	
MEHMET AKİF İLE NECİD ÇÖLLERİNDE.....	439
XVI. BÖLÜM	
HAYBER'E DOĞRU	466
XVII. BÖLÜM	
KADERE YOLCULUK	486
XVIII. BÖLÜM	
HAYBER'DE TÜRK CENGİ.....	508
XIX. BÖLÜM	
ACI SON.....	552
YARARLANILAN KAYNAKLAR	558

*“Ben bir Osmanlı’yım. Türkçe konuşan Osmanlı...
Dağıstan hayali kuran bir Çerkez milliyetçisi,
Arap veya Yahudi değilim.”**
– **Kuşçubaşı Eşref**

* Eşref Kuşçubaşı, *Hayber’de Türk Cengi*, İstanbul: Arba, 1997, s. 221.

I. BÖLÜM

EDİRNE YOLUNDA

1890'lı Yıllar

*Edirne köprüsü taştan,
Ayırdılar üç kardaştan.*

Az sonra kalkacak olan trenin ikinci vagonundaki küçük kompartımana yolcu alınmamıştı. Dört askeri lise öğrencisi yanlarında altı jandarma eri ve bir teğmen olduğu halde oturuyordu. Öğrenciler İstanbul'dan ayrılacak olmanın üzüntüsü içinde dalgın gözlerle pencereden dışarıya bakıyordu. Köşedeki uzun boylu öğrenci başından fesini çıkardı, elinde bir süre tuttu. Teğmen Cemil'in uyarısı üzerine fesini yeniden giydi. Subaya sert şekilde baktı. Arkadaşları onu merakla izliyordu. Canı sıkındı. Derin nefes bir aldı, oturduğu yerde başını cama dayadı. Tekerleklerin çıkardığı sese aldırmadan, güzergâh üzerindeki görüntülere umursamadan baktı. Sonra ayağa kalktı.

Gözlerini askeri öğrencinin üzerinden bir an bile ayırmayan Teğmen Cemil:

“Ne yapacaksın?” diye sordu.

“Pencereyi açmak istiyorum. Malumunuz, üç sene bu güzel şehirden mahrum kalacağız. Havasını, denizin kokusunu ciğerlerime çekmek istiyorum.”

“Madem bu şehri çok seviyordun, rahat dursaydınız ya.”

Bu iğneleyici, hatta suçlayıcı söze karşılık öğrenci hiçbir şey demedi. Arkadaşlarının bakışları ona yönelikti ve adeta “Bu sözlerin altında

nasıl kalırsın, bu subaya haddini bildirmeyecek misin?” diye kendine baktıklarını çok iyi biliyordu. Öfkesinden kulaklarına dek kızardı, nerdeyse burnundan soluyordu. Ne demesi gerektiğini iyi biliyordu. Lakin şimdi susmalıydı. Kalktı, pencereyi yarıya kadar indirdi. Başını uzatıp aşağıya baktı. Trenin hızla dönen tekerleklerini gördü. Çıkan sestən açıkçası ürktü. İçinden “Buradan atlanmaz,” dedi. Rüzgâr saçlarını dağıtıyordu...

Ayastefanos (Yeşilköy) istasyonuna geldiklerinde çevreye göz gezdirdi. Arkadaşlarına kaşları ile istasyonu işaret etti. Ne demek istediğini anlamayan arkadaşları yüzüne bakarken Teğmen Cemil;

“Bir dümen çevirmiyorsunuz değil mi?” diye sordu.

Sustular. Bütün dikkatlerini arkadaşları Eşref’in işaret ettiği istasyona toplamışlardı. Askerler trene binmek için bekliyordu. Az ileride, bazı sivil yolcular içinde şık giyimli kadınlar göze çarpıyordu. Denklerini hazırlamış, ellerinde sepetler olan köylüler de görülüyordu.

Askeri öğrencilerin aralarındaki bakışmalardan, kaş göz oynatmalarından iyice şüphelenen Teğmen Cemil jandarma erlerine emir verdi:

“Camı kapatın. Kapıyı sıkıca tutun. Gözünüzü dört açın.”

Eşref bu emirler üzerine müstehzi bir şekilde gülümsedi. Aklından geçenlerin anlaşılması canını sıkıyordu. Arkadaşlarına bakıp yerine oturdu. Teğmene sordu:

“Bizi neden bu kadar sıkı kontrol ediyorsunuz?”

“Sizin sağınız solunuz belli olmaz, hele ki senin Eşref... Dördünüzü Edirne’ye dek sağ salım götürüp teslim edeyim, başka bir şey istemiyorum. Kaçacak mısınız, okul idaresine karşı ayaklanacak mısınız, orada ne yaparsanız yapın. Edirne’ye kadar uslu durun yeter. Başıma iş açmayın. Bakın, size hiç acımam, gözünüzün yaşına bile bakmam... Ona göre...”

“Ama biz haklıydık.”

“Haklıymış... Okulda kavga çıkarın, okul yönetimi baskı yapıyor diye arkadaşlarınızı örgütleyin, yasaklanan kitapları gizliden gizliye

okuyun, derslere girmeyin, yemekleri boykot edin, sonra da biz haklıyız deyin. Asker olacaksınız. Yani emir kulusunuz. Bilmez misiniz, askerlikte bir söz vardır; emir demiri keser diye.”

“Ama yemekler o kadar kötüydü ki.”

“Yeter! Üstelik Sınıf-ı Mahsusa’yı¹ ayartmışsın. Bu hiç olacak iş mi?.. İlk önce, Zat-ı Şahanelerinin yaptırdığı Beşiktaş’taki Hamidiye okulunda okumadınız mı? Sonra padişah sizleri Kuleli’de oluşturulan ayrı bir sınıfa aldırmadı mı? Söyleyin bakalım. Sizlere her türlü kolaylığı sağlayan Padişahımıza bunları da mı yapacaktınız? Okulunda kavga ettik, protesto ve gösterilerde bulunduk, derslere girmedik mi diyecektiniz! Nankörsünüz siz nankör! Bizim zamanımızda böyle miydi ya... Bırakın komutanlarımızı, bir üst sınıftaki ağabeylerimize bile bir şey diyemezdik. Sesimiz, soluğumuz çıkmazdı.”

“Keşke o zaman ses çıkarsaydınız, bizler şimdi lezzetli yemek yiyor ve iyi muamele görüyor olacaktık. Daha özgürce davranacak ve düşünecektik.”

“Bak hâlâ konuşuyor! Dilin de papuç gibi...”

“Haksızlık karşısında asla susmam.”

“Yahu ne hakkı! Size her hakkı veren Zat-ı Şahanelerin okulunda yaptıklarınıza bakıp utanacağınıza...”

“Utanacak bir şey yapmadık. Hakkımızı aradık.”

“Her hak arayan sizin gibi böyle başına buyruk davranırsa intizam, nizam kalmaz. Askeriye disiplin demektir, tertip demektir, itaat demektir. Emre itaat demek, ona canı pahasına uymak demektir.”

“Hak yolunda elbette canımı sakınmam. Lakin haksızlık karşısında da susmam. Asla...”

“Tövbe tövbe, beni günaha sokacak, bak ne diyor!”

Eşref sözü daha fazla uzatmanın yararı olmadığını; karşısında yirmi beş yaşlarında, biraz göbekli, pala bıyıklı, yuvarlak yüzlü, kahverengi, kestane gözlü bu subayı ikna edemeyeceğini anlamıştı. Bundan gayri konuşmak beyhude olurdu. Kabaran öfkesini bastırmak

1 Saray memurlarının çocuklarının toplandığı özel sınıf.

için yumruğunu sıktı. Diğer iki arkadaşı bu hareketle onun iyice sinirlendiğini anladı. Omzuna hafifçe vurup, “Sakin ol,” dediler.

Onların bu sözünü Teğmen Cemil de tasdik etti:

“Sakin ol ya. Hem de Edirne’ye dek... Ben, sizleri teslim edeyim de...”

Tren henüz istasyondan ayrılmamıştı. Eşref istasyona bakıyordu. Gözlerinin önünden tekerleklerin hızlı dönüşü gitmiyordu.

Trenden giderken atlayamam. Ancak tren istasyonlarda durduğunda mümkün olabilir bu. Üstelik nöbetçiler de var. Teğmen Cemil bizi Edirne’ye dek götürecektir, öyle anlaşılıyor, diye iç geçirdi. Sonra kapıda duran jandarmalara baktı. Pür silahlı ve elleri tetikteydi. Ağır suç işlemiş eşkıyalara bakar gibi askeri öğrencilere bakıyorlardı.

“Eşref nasıl olsa İstanbul’a döneceğiz,” dedi arkadaşlarından birisi.

“Ne zaman?”

“Bilmiyorum ne zaman? Ama bir gün döneceğiz. Edirne’de daimi kalmayacağız.”²

“Üç sene kalacağız,” dedi diğer arkadaşı.

Eşref hemen itiraz etti:

“Üç sene çok. Biz bu cezayı hak etmedik ki.”

“Bunu öğrencileri ayartırken düşünseydiniz. Elebaşılar sizi,” diye Teğmen Cemil yeniden çıkıştı.

Aniden ayağa kalkıp subayın üzerine atılmayı çok isteyen Eşref, bu düşüncesinden hemen vazgeçti. Okuldan ayrılırken kendisine söylenenler kulağında yeniden çınladı:

“Yaramazlık yapmazsanız, uslu durursanız, İstanbul’a üç sene sonra dönebilirsiniz. Aksi halde dönüşünüz ne zaman olur, bilinmez... Daha da uzayabilir.”

Eşref kulağında yankılanıp duran tehdit dolu sözlerle kızıyor, ama şu an kurallara uymaktan başka elinden bir şey gelmeyeceğini de iyi

2 Bazı öğrenciler de, Bursa’daki Işıklar Askeri Lisesi’ne sürülmüştü.

biliyordu. İçinde her haksızlığa isyan eden başka bir Eşref ise mütemadiyen konuşuyor, onu ikna etmek için durmadan çabalıyordu:

“Seni haksız yere sürüyorlar. Haksızlığa boyun eğme, asla. Bir fırsatını bul ve kaç. Okulun baskısına, kötü idareye karşı kaç. Haklılığını bağır. Bütün gücünü ortaya koy. Bir şeyler yap. Aksi halde böyle haksızlıklar içinde kaybolacaksın... O mağrur başını eğdirecekler. Haberin olsun.”

Bu sesin kendisini tahrik etmesiyle istasyona tekrar baktı. Pencereye ve kapıya göz atıp mesafeyi hesapladı. Sonra kapıdaki jandarmalara dikkat kesildi. İstasyona çıkabilse bile oradan nereye kaçacaktı? Belki kalabalığın içine karışır, sonra Ayastefanos'ta izini kaybettirirdi. Buna emindi. Ama kendisini gölge gibi takip eden ve izleyen Teğmen Cemil'i nasıl atlatacaktı? Kafasını çalıştırmalı ve bir plan yapmalıydı. Üstelik tren kalkmadan da planını uygulamalıydı. Veya diğer istasyonlarda şansını denemeliydi... Jandarmalar arasında bütün gün idam mahkûmu misali yolculuk mu yapacaktı?

İstanbul'dan ayrılmak onda derin elemelere yol açıyordu. Bu büyük şehir, payitaht onu adeta büyülüyordu. Dersaade'te rüya gibi bir hayat sürmek ve öğrenim görmek isterken neler olmuştu? Bütün her şey birden bozulmuştu.

Babası da yıllar öncesini anlatırken öyle demişti kendisine: “Bizler Dağıstan dağlarında bir rüyadaydık sanki. Ama gün geldi, rüyadan uyandık. Ruslar saldırdı. Bütün gücümüzle haksızlığa karşı koymak için birlik olduk. Savaşttık. Dağlarda yaşadık. Çünkü haklıydık. O Koca Rus, vatanımız dediğimiz, vatan eylediğimiz yerleri bir bir işgal ediyordu. Ancak sonunda bıçak kemiğe dayanınca göç etmek zorunda kaldık. Belki orada ölmeliydik, hem de Rus'la vuruşa vuruşa...” Babası Mustafa Nuri Bey'in sözleri kelimesi kelimesine böyleydi işte. Daha küçükken, aklı ermezden evvel bile “Ben de haksızlığa karşı savaşıcağım,” demesi babasının yaşadıklarını defalarca anlatmasından dolaydı...

Daha dün kalıplattığı fesini elinde çeviriyor, püskülü ile oynuyordu. Gözleri sabit bir noktaya takılmıştı. Teğmen Cemil fesiyle oynamasına bir şey demedi.

Dağıstan dağlarında bir kartal gibi geziniyordu sanki. Birbiri ardına sıralanmış, zirvelerini bir başka dağın omzuna dayamış karlı zirveler... Sık çam, kayın ormanları ve kartalların, şahinlerin umarsızca uçuşları, çığlıkları, gürül gürül akan dereleri, çağlayanları. Her bahar çiçeğe bezenen tepeleri, zirveleri... At koşturan, yabani at sürülerini yakalamak için uğraşan gençleri... Seyrine doyumsuz bir manzara ve aniden patlayan tüfek sesleri ardından atılan çığlıklar, koparılan feryatlar, Koca Rus'un köyleri basışı. Sivil halkın dağlara kaçmak için çabaları, onlara yetişen Rus askerlerinin acımasızlığı... Vurulanların toprağa düşüşleri...

Kim bilir kaç kez babasından dinlemiş olduğu bu sahneleri zihninde canlandıran Eşref o anları adeta yaşıyormuşçasına, her ayrıntıyı gören bir kartal gibi Edirne'ye giderken Dağıstan dağlarını dolaşıyordu... Her ayrıntıyı kaçırmadan görmek, dağların temiz havasını solumak istiyordu. Burnuna iri kıyılmış tütünün dumanları geldi. Gözlerini yaktı. Teğmen Cemil cigara içiyordu. Bütün hayallerini bu dumanlar dağıtmıştı sanki. Subaya baktı.

“Hiç öyle bakma. Sana cigara veremem. Öğrencilere yasak!”

Eşref hiçbir şey demedi. Yine kendi içine gömüldü; yüreğinde yankılanıp duran kartal çığlıklarına kulak verdi. Dağıstan'ın o karlı zirvelerinde, gönlünün serinlediğini, sükûnet bulduğunu anladı. Ancak dimağında aniden ve ardı ardına patlayan Rus silahlarıyla yeniden irkildi. Yüzü gerildi. Kaşları oynadı, gözü seğirdi. Dişleri ile dudaklarını ısırıp ve iki yumruğunu sıktı.

Ben içimdeki karlı dağlarımı, yüksekte uçan kartallarımı ararım hep, diye düşündü... Camdan baktı. Çatalca'ya yaklaşıyorlardı. İleride tepelerin üstünde bir kartal sıcak havayı kanatlarının altına almış keyifle süzülüyordu. Büyük tepenin eteğinde kurulmuş olan kasabanın az ilerisinde tren istasyonu vardı. Tren orada yine duracaktı. Eşref düşlerinden sıyrılıp tekrar kapıya ve jandarmalara dikkat

kesildi. Onların her hareketini izliyor, Teğmen Cemil'i kolluyordu. Arkadaşları ise onun her istasyonda diken üstünde oturur gibi oturmasından bir şeyler tasarladığını anlamışlardı. Gözlerini Eşref'in üzerinden ayırmıyorlardı. O ne yaparsa aynısını yapacaklardı. Hem de sonlarını hiç düşünmeden ve hesaplamadan... Kapıdaki jandarma eri hafifçe kapıyı aralayınca Eşref oturduğu yerden aniden kalmak için doğrulacaktı ki Teğmen Cemil tüfeğinin namlusu ile onu dürttü:

“Otur Eşref.”

“Zaten oturuyorum.”

“Ben bilmem, otur dedim. Başına iş açma...”

Bir şey demedi. Arkadaşları da bu sözler üzerine teşebbüste bulunmadılar. Ancak Eşref'in gözleri hâlâ yarı aralık kapıdaydı. Jandarma erine seslenen Teğmen Cemil:

“Kapıyı kapat!” dedi.

“Gelen yolcular var komutanım.”

“Diğer kapıdan binsinler.”

“Baş üstüne.”

Sanki yüreğinde gezinip duran bir kartal o karlı zirvelerdeki, Dağıstan dağlarındaki yuvasına tekrar kondu. Yalçın kayalıklardan aşağısını gözlemeye başladı.

Tren Çatalca'dan Kabakça istasyonuna doğru hareket ederken, Eşref'in gözleri ovoiden aniden bitmiş gibi yükselen tepe silsilesindeydi. Fesini giydi. Başını arkaya attı. Gözlerini sıkıca yumdu. Bugünün gerçeklerini görmemek istercesine gözlerini sıkı sıkıya kapattı. Sonra kartal kanadında, babasının anlattığı o geçmiş yıllara geri dönerdi.

Ailesi zorlukla, aylarca süren yolculuklardan sonra İstanbul'a geldiklerinde hepsinin içinde hevenk hevenk sevinç vardı. Burada, koca şehirde mutlu olacaklarını düşünüyorlardı. Yanılmadılar da... Güreşçi Padişah, babacan Sultan Abdülaziz muhacir aileye Manyas'ta bir çiftlik bağışlayınca aile geçici bir süre kaldıkları İstanbul'dan Manyas'a, çiftliklerine gitmek üzere yola koyuldu.

Babası bu yolculuğu adeta uçarak yaptıklarını anlatmıştı Eşref'e:

“Bizi Eminönü’nden vapura bindirdiler. Yandan çarklı... Her iki yanında büyük çarkları olan bir vapurdu bu. Hızlandıkça o çarkları daha süratli dönerdi. Deniz suyu zerrecikler halinde dağılır, adeta vapurun çarkları görünmez olurdu. Sonra o su zerreciklerine gün ışığı vururdu. Küçük, ardı ardına sıralanan eleğimsağmalar³ oluşurdu. Ben onlara baka baka Bandırma’ya nasıl gittiğimi bilemedim Eşref. İşte o an içimdeki his bana şunu dedi: ‘Mustafa Nuri, bundan gayrı çok renkli hayatın olacak.’”

Çiftliğe geldik, gördük ki koca Manyas Gölü’nün ilerisinde düzlük bir yerde... Bizler yalçın kayalıklara, dağlara alışmış kartallarız. Düze inince şaşaladık. Yürüyüşümüz bile değişti. Ovaya alışmak zamanımızı aldı. Bize Dağıstan dağlarını hatırlatan özellikle iki şey vardı orada; atlar ve kartallar... Ha bir de silahlarımız; piştovlarımız... İlk önceleri hastalandık, mecalimiz kesildi, dizlerimiz titrer oldu. Ama sonradan her şeye alıştık. İşte o zaman anladım ki insan her şeye alışır. Gama, kedere, ümide... Acıya ve mutluluğa. Her türlü zorluğa... Nerede ve ne şartta olursa olsun.”

Eşref’in aklı hayal dünyasında konuşup duran babasının son cümlesine takılmıştı. O da her şeye alışır mıydı? Gözlerini açmadı. Koskoca boşluğun içine peydahlandığını sezinledi. Bu boşluğa düşecekmiş gibi bir his kapladı içini. İki kolunu açıp tutunmak istedi.

“Eşref, iyi misin?”

Teğmen Cemil’in sorusuyla gözlerini açtı. Daracık kompartımanda nöbetçilerin elinde tuttuğu tüfekler arasında buldu kendini. Böylesi gelgitler iradesini zorluyordu. Geçmiş ve gelecek arasında kurmaya çalıştığı köprü yine yıkılmış, gayya kuyularını andıran dipsiz uçurumlar belirmişti önünde. Eşref, işte o gün, bundan sonraki hayatını da şekillendirecek olan sözü kendi kendine deyiverdi:

“Asla, hiçbir uçuruma düşmeyeceğim. Ne pahasına olursa olsun...”

Kendisine merakla bakan arkadaşlarına bakıp:

“İyiyim iyiyim...” dedi yavaşça.

3 Gökkuşağı.

İyi değildi. İçine, geçmişe gömüldüğü şu anlarda haksız, hukuksuz bir muameleye maruz kaldığına inanıyordu. Böyle acı bir gerçekle karşı karşıya kalmak kendisine iyi gelmemiştir. Bu durumu hazmedemeyince de kan beynine sıçradı. Göğsü hızla inip kalkmaya başladı. Öfkesinin dağı tırmanan yel gibi bütün benliğini kapladığını anlayınca yine gözlerini kapadı. Alnında ter damlacıkları birikti ve incecik bir yol halinde yanağına dek indi.

Gözleri önünde beliriveren babası yine anlatmaya başladı:

“Çiftlik işleri zordu, ama üstesinden geliyorduk. Zaman zaman ürünler iyi olmayınca sıkıntı çekiyorduk. O yıl harman sonunda halamla evlenmek isteyen biri çıktı. Bu talipli sarayda çalışan Hacı Muhtar Bey’di. İstanbul’a geldikleri ilk gün halamı görmüş. Sonra Manyas’a geldi. Güya yerleştiğimiz yerden memnun olup olmadığımızı öğrenmek için geldiğini söyledi. Bir dahaki gelişinde de niyetini anlattı. Halam sarayda görevli bu adamla mutlu olacağına inandı. Kısa sürede düğünleri yapıldı. Onları İstanbul’a uğurladık...

Ben kuşları severim oğlum. Nasıl yakalanır, nasıl bakılır, iyi bilirim. Lakin en çok da kartalları severim. Sonra şahinleri. Elbette ki güllere âşık olan bülbülleri de... Halam bu özelliğimi eniştemize anlatmış. Beni İstanbul’a çağırıyorlar... Gittim.

Hacı Muhtar Bey bana şöyle dedi:

‘Mustafa Nuri, seni sarayda Kuşçu Ocağı’na alalım, ne dersin?’ Ne diyeyim ki; ‘Siz nasıl münasip görürseniz,’ dedim...

‘Eh, madem öyle, biz de münasip gördük,’ dedi ve beni Kuşçubaşı Reşit Bey’le tanıştırdı. ‘Gayrı sarayın kuşları sana emanettir bilesin,’ diye tembihledi. İşe koyulduk. Kuşçu Ocağı kalabalıktı. Yüzden fazla görevlisi vardı. Ben Gülhane bahçesinde epey papağan ve şahin yakaladım, onları eğittim. Hele ki Sultan Abdülaziz’le gittiğimiz Kalfa köyünde⁴ bir atmacayı yakalayınca onun gözüne iyice girdim. Sultan artık her çıktığı ava atmacasıyla gidiyordu. Atmacam ona ne

4 Çatalca’nın kuzeyindeki bir köy. İlk kurulan Osmanlı köylerinden olup Yıldırım Bayezid’in ve Abdülaziz’in buraya sık sık avlanmak için geldiği rivayet edilir.

tavşanlar buldu. Ne karaca yerleri gösterdi bir bilsen... Böyle böyle bir süre hizmette bulundum... Sonra evlendim, 1873 yılında sen İstanbul'da doğdun. Mutluluk veren şehirde, mutluluğumuz seninle artmış ve perçinlenmişti.”

Eşref uzatılan bir çöreğin kokusunu alınca gözlerini açtı. Teğmen Cemil kendisine gülümsüyordu:

“Acıkmışsındır Eşref. Al bakalım.”

“Acıkmadım.”

“İnat etme... Kör bir inat uğruna ne bir yudum su içtin ne de bir lokma ekmek yedin. Kendine de bize de kahretme. Şimdi bizler yerken sen bakacaksın.”

“Gözlerimi yumarım.”

“Yumsan da kokusu ortalığı bürür. Bu kez de benim boğazımdan geçmez. Askerlerimin de...”

Arkadaşları Eşref'e bakıyordu. O istemeyince, onlar da kendilerine uzatılan çörekleri istemediler. Teğmen Cemil dört askeri lise öğrencisinin bu dayanışmasını takdir etmiyor değildi, ancak öğrencilerin aç kalmasına gönlü razı olmuyordu.

“Bak, gördün mü? Sen istemeyince, onlar da istemedi. Bari arkadaşların yesin.”

“Yesinler.”

“Ama sen yemeyince...”

“Yesinler dedim ya!”

Bu çıkış arkadaşlarını çekingen kıldı. Her türlü ısrara karşı çörekleri alıp yemediler. Teğmen Cemil bunun üzerine kompartımandan çıktı, kapının önünde istemese de ayakta çöreğini yemeye başladı. Bitirince içeri girdi.

Teğmen kompartımandan ayrılınca Eşref hemen kapıya yöneldi. Ancak Teğmen Cemil'in fesini camdan görünce onun kapı dışında beklediğini anladı. Arkadaşlarına baktı. Onlara hiçbir şey demedi. Yemekhanede çıkan kötü yemekleri protesto etmişlerken şimdi çörek yemek onda garip bir tezat oluşturmuştu. Kendisiyle çelişeceğini

düşünüyordu. Arkadaşlarının aç kalmalarına ise gerçekten üzülüyordu. Bütün ısrarlarına karşı bir şey yememişlerdi.

Tren yetmiş hanelik Çerkezköy dışındaki istasyonda durduğunda Eşref heyecanlandı. Daha önceden burada Çerkezlerin olduğunu duymuştu. 93 Harbi'nde⁵ Osmanlı'ya sığınan Çerkezlerden bazıları kasabaya yerleştirilmişti. Hemen kalkıp camdan baktı. Dağıstan dağlarına yağın karın, esen rüzgârın, güneşin kavurup yakmış olduğu hemşerilerini görecektir olmanın heyecanı kalbi hızla atıyordu. Birilerini görmeyi umuyordu. Ama büyük bir hayal kırıklığına uğradı. Çünkü istasyon bomboştu. Arkadaki vagonlara üç beş asker bindi. Birazdan hareket edecek, diye düşündüğü tren epey bir zaman geçmesine rağmen hareket etmiyordu. Bu durum en çok Teğmen Cemil'in canını sıktı. Ele avuca sığmayan öğrencilerle yolculuk yapmak onu yoruyordu. Üstelik onları daima gözaltında tutmak ve tetikte olmak kendisini bitap düşürüyordu. Trenin durduğu her istasyonda sıkıntısı daha da artıyordu. Bir an evvel Edirne'ye varıp yetkililere şu öğrencileri teslim etseydi ne kadar rahatlayacaktı. Bu yüzden akşamın olmasını hiç istemiyor, daha da dikkatli olması gerektiğini düşünüyordu. Eşref ve arkadaşlarının ne yapacağını, nasıl hareket edeceğini kestiremiyordu. Gözünü avına dikmiş kaplan gibi daima kapıya bakması onu endişelendiriyordu. Aklından neler geçtiğini bilemiyordu. Kendi aralarında konuşmasalar da, gözleriyle konuştuklarını düşünüyordu. Öte yandan yemek yemedikleri için onlar adına üzülüyordu. Lakin okul idaresine karşı örgütlenmek ne demekti? Kavga etmek, gösteri yapmak, öğrencileri örgütlemek, yasak olan kitapları, şiirleri okumak ve okutmaya cüret etmek nasıl bir işti, hem de bu yaşta? Kendisini Sınıfı-ı Mahsusa'ya aldırıp padişaha bu yapılmıyordu? Yapılamazdı asla, yapılmamalıydı. Teğmen Cemil böyle düşünüyordu.

İstasyon bekçisi tiz düdükle öttürerek geçiyorken hemen pencereyi aşağıyı indirip sordu:

5 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı.

“Ne oldu, ne var? Neden bekliyoruz?”

“Öndeki tren bozulmuş. Sabah tamir edecekler, siz de bu gece burada beklemek zorunda kalacaksınız ne yazık ki?”

Teğmen Cemil bunun üzerine okkalı bir küfür savuracaktı ki son anda kendini tuttu. Erlerinin ve öğrencilerinin yanında küfür etmemeliydi.

“Bir bu eksikti... Geceyi istasyonda geçirecekmışız,” dedi alacakaranlıkta belli belirsiz görebildiği Eşref’e.

“Edirne’ye ne kadar geç gidersek o kadar iyi.”

“Sizler için öyle olabilir, ama benim için değil...”

“Görev...” dedi Eşref. Bu sözünde, ister istemez bize katlanacak, der gibi bir tavır sezindi Teğmen Cemil. Ancak üzerinde durmadı. Bu saatte tartışmak yerine daha dikkatli olmayı tercih etti. Gece öğrenciler hiç uyumadı. Onları göz hapsinde tutan Teğmen ve erleri de...

Eşref şimdi babasını daha iyi anlayabiliyordu. Kafkasya’dan kaçıp İstanbul’a dek gelmek, hem de o zor şartlar altında olacak iş değildi. Ama onlar zorlu ve tehlikeli göçün üstesinden gelebilmişlerdi. Yolda hastalananları, ölenleri, hatta vurulanları babası büyük bir hüznle defalarca anlatmıştı. Eşref de o göçün acısını, yorgunluğunu bizzat yaşamıştı sanki. Bu yüzden Ruslara büyük bir öfke duyuyordu. Aklına aniden kuşlar geldi. Babasının her kuş türüne dair engin bir bilgisi vardı. Onların bütün özelliklerini sayıp dökerdi. Zira Abdülaziz’in intihar etmesinden sonra –ki babası onun öldürüldüğüne inanırdı; ona göre intihar edecek bir mesele yoktu– tahta geçen Abdülhamid Han babasının kuşlar konusunda yetkinliğini, liyakatini görünce Mustafa Nuri Efendi’yi kuşçubaşılığa getirmişti. Her şey o günden sonra daha iyi olmuştu. Ta ki Eşref’in Kuleli Askeri Lisesi’nde bir kavgaya karışmasına, protesto ve gösterileri başlatmasına ve öğrencileri örgütlemesine dek... Yaptıkları Zat-ı Şahaneye bildirildiğinde, “Ya...” demişti. Bir süre ellerini arkasına bağlamış, Yıldız Sarayı’nın Boğaz’a bakan penceresinden dışarıyı seyrederken sanki zorlukla konuşmuştu:

“Cüret. Cesaret... Hem de bu yaşta... Kurt yavrusu da kurt olur. Bilirim, Dağıstanlılar çok cesurdur. Çetin dağ şartları ve zorlu düşmanları olan Ruslar onları bir bıçak gibi bilemiştir. Lakin bu devirde hiçbir kargaşaya izin veremem...” Konu üzerinde biraz daha düşünmüştü. “Saray memurlarının çocuklarını silip atmak doğru değildir. Onları Edirne’deki askeri liseye üç yıllığına sürgüne gönderelim,” diyerek kendince orta yol bulduğuna ve onlara bir fırsat daha verdiğine içten içe memnun olmuştu...

Sultan’la bir iki kez görüşmüştü Eşref. Babasının yanında huzura alındıklarında Padişah ona:

“Okul nasıl gidiyor Kuşçubaşızade Bey oğlum?” diye sormuştu.

“Gayet iyi gidiyor. Zat-ı Şahanelerinin okulunda okumaktan bilhassa memnuniyet duymaktayım.”

“Zeki, ele avuca sığmaz biri olduğun gözlerinden belli Eşref. Bana verilen malumata göre derslerin gerçekten iyiymiş. Tebrik ederim.”

“Allah size uzun ömürler versin Padişahım.”

“Sağ ol, Kuşçubaşızade...”

Derslerinden haberdar olması Eşref’i memnun etmişti. Ancak daha sonra padişahın her alanda, her yerden bilgi verildiğini babası anlatınca şaşkınlığını gizleyememişti. Bu sahneyi tekrardan yaşayan Eşref’in, padişahın kendisini tepeden tırnağa süzmesi aklından çıkmıyordu. Elleri arkasında duran Padişah’ın, hafifçe çıkmış kamburu, muntazam kesilmiş sakalı, sivri burnu ve keskin gözleri aklına mıh gibi çivilenmişti... Bir de oturduğu tahtın öyle güzel oymaları vardı ki Eşref bu oymaları görünce hayranlığını gizleyememişti. O zaman yine babasından öğrenmişti: Abdülhamid Han marangozluk yaparmış ve zaman zaman atölyesine girermiş, en zor desenleri dahi büyük maharetle tahtaya işlermiş.

Eşref karanlık kompartımanda beyninde dönen o tahtın desenlerini hayranlıkla yeniden inceliyor, Padişahın yumuşak sesi kulaklarından gitmiyordu:

“Sağ ol, Kuşçubaşızade...”

O günden sonra Mustafa Nuri Ođlu Eşref yerine “Kuşçubaşı'nın Eşref” deyimini hem saray çevresinde hem de mahallede yaygın biçimde söylenir olmuştı.

Padişah'a karşı öfke mi doluydu? Ona kızıyor muydu? Kendini bir yokladı... Hayır, diye düşündü. Okul yönetimine karşı çok öfkeliydi, ama Zat-ı Şahaneye o kadar değil...

Hayal dünyasından ve geçmişin izlerinden sıyrılan Eşref basit bir tren koltuğunda oturduğunu görünce gülümsedi. Gözleri kapıya gitti. İki jandarma ayakta oldukları halde uyukluyordu. Ara sıra irkiliyor, tüfeklerini daha sıkı tutuyorlardı. Teğmen Cemil uyumuyordu. Bundan emindi. Ara sıra;

“Eşref, uyudun mu?” sorusuna muhatap oluyor; bu sözleriyle, “Bak, ben uyumuyorum, haberin olsun,” demeye getirdiğini anlıyordu. O da her seferinde, “Ben uyumam,” diye karşılık veriyordu... Kaçmanın mümkün olmadığına kanaat getiren Eşref daha sonra hiç konuşmadı. Gözleri açık olduğu halde karanlığa kilitlendi. Sabah kuşluk vaktinde yine bekçinin tiz düdüğü sesi kulaklarını tırmaladı. Ardından da, “Tren hareket ediyor!” haykırışı istasyonda yankılandı...

Trakya'nın ovalarından, yer yer alçak tepelerden geçip giden tren Edirne istasyonuna geldiğinde buna en çok Teğmen Cemil sevindi. Omuzlarından ağır bir yük kalkmıştı. İstasyonda bekleyen Edirne Askeri Lisesi'nden gelmiş olan görevli bir subay ve dört jandarmaya öğrencileri teslim ederken uyardı:

“Dikkat edin, dört jandarma kâfi gelmeyebilir.”

“Bu öğrenciler için mi?..”

“Eh, benden söylemesi.”

Gelen subay, öğrencilere bakıp, “Haydi arkadaşlar, yürüyün bakalım...” dedi.

İki jandarma önde, diğer ikisi arkada, subay da ortalarında olduğu halde istasyondan çıktılar. Az ileride bekleyen landona bindiler. Gün, yeni doğum sancıları çekerken, atların arnavutkaldırımli sokaklarında çıkardığı sesler her yanda yankılanıyordu...

Eşref ilk önce küçük pencereden Selimiye'nin minarelerini gördü. İstanbul'dan ayrılırken de Sultanahmet Camii'nin minarelerine bakmıştı. Ne hissediyordu? Hiçbir şey... Şu an içinde ne bir öfke ne de bir kızgınlık vardı. Bizler haklıydık, diyordu yalnızca;

“Bizler haklıydık...”

Babasının yaşadığı o zorlu göçten sonra şimdi de kendisi padişah tarafından sürgüne gönderiliyordu.

Okula girerken başının ağrıdığını hissetti. Ancak bu konuda kimseye bir şey söylemedi. Söylemeyi kendine zul saydı...

Eşref ve üç arkadaşı, Edirne Askeri Lisesi'ni bitirince, üç yılın ardından dönmelerine izin verildi. Mekteb-i Harbiye'nin Süvari bölümüne girdiler. Bu arada Eşref Edirne Askeri Lisesi'nden Süleyman Askeri ve Yenibahçeli Şükrü (Oğuz) ile iyi arkadaş olmuştu. Arkadaşlıkları Harbiye'de ayrı bölümlerde de olsa devam etti.

Süvari bölümü, Eşref ve arkadaşları için en uygun bölümdü. Atlar ile uğraşmak, onların sırtında yol almak, eğitim yapmak, tatbikatlara çıkmak, dağ bayır dolaşmak, o ve arkadaşları için önemliydi. Harbiye'den mezun olduğunda sıkı binici ve iyi bir atıcı olan Eşref kendisine görev verilmesini beklerken sabırsızdı. Nihayet 1898 yılında Makedonya'daki Süvari Alayı'na tayin edildi.

II. BÖLÜM

MAKEDONYA DAĞLARI

Makedonya o dönemde imparatorluğun patlamak üzere olan, içten içe kaynayan bir volkanı gibiydi adeta. En küçük bir sarsıntıyla infilaka hazırdı. Bölgedeki dağların her tepesinde bir çete türemişti. Bunlar çeşitli milletlere aitti: Sırp, Yunan, Bulgar, Arnavut, Karadağlı, hatta Türk çeteler dahi dağlarda kol geziyordu. Adalet ve huzur bir türlü sağlanamıyor, Zat-ı Şahaneleri bu duruma üzülmüyor, çareler arıyordu. Balkanların bir düğüm yeri olduğunu iyi bilen Abdülhamid Han sık sık asker takviyesi yapıyor, kanuna uymayan çetelerin hakkından gelinmesini istiyordu. Ancak dağları çok iyi bilen çeteciler kendilerini takip eden askerlerden kolayca kaçıyor, izlerini kaybettiriyor ya da en kritik yerlerde pusu kurarak askere zayıat verdiriyordu.

Eşref, daha önceleri biriktirdiği öfkesini, hıncını ve kızgınlığını Makedon dağlarına boşaltmak istercesine gözü kara bir şekilde kendini eşkıya takibine verdi, onlara meydan okumaya başladı. Süvari birliğiyle en sarp, en geçilmez denilen yerlere gidiyor; eşkıyaların, çetecilerin gayet güvenli dediği yerlere elini kolunu sallaya sallaya, pervasızca giriyordu. Bu nedenle gün geçtikçe baş hedef haline geldi. Artık Eşref dağlarda iz sürüyor, çeteleri takip ediyor, bazılarını yakalıyor, bazılarını da elinden geçiriyordu. Firar eden çetecileri yakalamak için tekrar geliyor, günlerce dağlarda kalıyor, daha sonra dinlenmek için birliğine geri dönüyordu. Kendisine kurulan tuzaklardan önceleri zar zor kurtulmuş olsa da, zamanla o bölgede nereye, nasıl tuzak kurulur öğrenmişti. Hatta kendisinde bulunan o avcılara özgü sezinleme kabiliyeti işte burada doruğa çıkmıştı. Bir dalın aniden

salınması, kırılmış olması, bir yaprağın zamansız düşüşü, hayvan sesine benzeyen parolaları ayırt etme kabiliyeti ve tuzağın kokusunu alabilmesi onu bambaşka biri haline getirmişti. Artık dağları, dağ tuzaklarını, kim nerede ve nasıl barınıyor ya da konaklıyor adı gibi biliyordu. Bu yüzden hiçbir şey düşünmeden, canını dahi sakınmadan büyük bir öfkeyle dağlarda durmadan koşturuyordu.

En azılı çetecilerin Sırplar olduğunu öğrenmişti. Acımaktan, merhametten yoksun bu eşkiyalar köylülere saldırıyor, ahalinin malını mülkünü yağmalıyor, kadınların ırzına tasallut ediyor, dağa adam kaldırıyor, fidye istiyordu. Hatta kendilerine yardım etmeyenlerin evlerini yakıyor, sürülerini kaçıyordu. İşte bu eşkiyaların en ünlüsü olan Draliç Kaptan, Makedon dağlarında bir efsaneye dönmüş ve adını duyan herkes korkudan titrer hale gelmişti.

Osmanlı subayları için Draliç'i yakalamak en önemli amaçlardandı. Ancak nice tuzaklardan kurtulmuş, nice çemberleri yarmış, gecenin karanlığında askerlerin yanından adeta bir gölge gibi geçip gitmişti. Zulmünü ve zorbalığını her geçen gün arttırmıştı. Osmanlı subaylarına yönelik söylediği alaycı sözler her yanda anlatılır olmuştu. Bu durum takipteki subayların da moralini bozuyor, halkın nezdinde itibar kaybetmelerine sebep oluyordu. Dağ köylerindeki ahali, çetecilerin istediği her şeyi yapmak zorunda kalıyordu. Çünkü eğer yapmazlarsa, cezası daha sonra misliyle kesiliyordu.

Askerler ise olayın ardından gelip takibe başlıyor, iki veya üç gün süren takiplerden sonra izi kaybediyor ve eli boş geri dönmek zorunda kalıyorlardı.

Makedonya dağları iç içe geçmiş derin vadilerden, yüksek tepelerden, suyu gürül gürül akan derelerden müteşekkildi. Bir tepenin önü bazen derin bir vadiyle aniden kesilir, sarp bir yol uçurumun ucunda biterdi. Bilinen ana yollar dışında sayısız patika ve gizli geçit dağların, tepelerin bağrında yer alırdı. Nereye, nasıl uzanır, bunları çeteciler dışında pek az kimse bilirdi. Sadece dağı, ormanı tanımak yetmezdi. Nerede, kimler yaşardı, alışkanlıkları, örfleri âdetleri neydi, bunları da öğrenmek gerekirdi. Aksi halde dağlarda

kimden, nasıl ve nerede, ne isteyeceğini bilemeyen günün birinde mutlaka yitip giderdi.

Eşref görev yaptığı yerdeki bölgenin bütün özelliklerini gayet iyi tanımıştı. Bir süvari teğmeni için buralar öfkesini, hırsını boşaltacağı en uygun yerlerdi.

Günlerden bir gün, yakalamak için peşinde olduğu Draliç'in en son görüldüğü yere geldi. Yola yakın, müsait bir yere gizlendi. Tam üç gün boyunca orada sabırla bekledi. "Yarın mutlaka gelecek," dediği Draliç'i gözlüyordu. Yanına yeteri kadar yiyecek ve su almıştı. Az sayıdaki erleri de çok iyi saklanmıştı. Küçük kaya kovuğunu örten sık böğürtlen öbeğinin arkasında beklemeye başladı. Dumani görülmesin diye cigara bile içmedi. Nihayet bekleyişinin dördüncü gününde, temmuz ayının sıcağında, ileride baykuş sesini andıran bazı sesler duyunca irkildi. "Baykuşlar daha çok gece öter. Gündüzün baykuş sesini andıran ses olsa olsa çetecilerin bir parolasıdır. Demek ki yaklaşıyorlar," diye düşündü. Biraz bekledi. Sesi bu sefer daha yakından duydu.

Askerlerine yavaşça, "Geliyorlar," dedi... "Tetik üzere olun..." Sonra da kendi kendine söylendi: "Demek baskına gelirsiniz, iyi, gelin bakalım..."

İleride kuru bir dala basan çetecinin çıkardığı sestten sonra çalılıklardan, otlardan gelen hışırtıyı da duyunca pür dikkat kesildi. Bulunduğu yerden sürünerek ayrıldı. Etrafına bakındı. Bir şey görmedi. Sonra geniş yapraklı birkaç dalı kırarak beline soktu, az önceki yerine tekrar geldi. Yaptığı doğal setir (gizlenme) sebebiyle görünmesi çok zordu. Tabancasının emniyetini açtı. İri meşe ve ardıç ağaçlarının arasından kıvrıla kıvrıla uzayan patikaya dikkat kesildi. Her yer sakindi. Güneşin ormanın içine düşürdüğü ışınlar dalların yaprakları arasından sızarak pırıltılar halinde yansyordu. Etrafını kontrol etti. İleride bir kuşun aniden havalanması şüphesini iyice artırdı.

Askerlerine cephe oluşturmalarını işaretle anlattı. Gelenleri tek hat üzerinde karşılamak ve gafil avlamak istiyordu. Bulunduğu yerden